

zajedničke elemente, pokazujući koliko su važni poredbenotipološki aspekti za rješavanje konkretnih historijskih problema i kako se izoliranim proučavanjem nacionalnih slavenskih epika, bez njihove tipološke veze, danas ne može doći do značajnih rezultata.

Na kraju autor zaključuje da ruske biline, s jedne strane, i južnoslavenske stare junačke i hajdučke pjesme, s druge strane, imaju svoje originalne umjetničke posebnosti i da su to originalni i neponovljivi pjesnički sistemi. Razlike tih pjesničkih sistema potpuno su uočljive čitaocima (i još više slušaocima) bilina i epskih pjesama. Ne treba zastirati te razlike, koje su očite, i zanemariti istaknute specifičnosti. Ipak, namjera je ove knjige da skrene pažnju historičara ruske i južnoslavenske epike na povezanost epskih elemenata i na opću zakonitost razvoja epike, koja se otkriva povijesno-tipološkim istraživanjem.

Na kraju autor zahvaljuje bugarskim i jugoslavenskim folkloristima koji su mu pomogli da provjeri pojedine ideje i upotpuni svoje znanje o epskoj slavenskoj problematici. Knjiga je izuzetno bogata bilješkama (ima ih 859), koje pružaju širok uvid u literaturu o problemima o kojima se govori u knjizi.

I tako je ova monografija, namijenjena folkloristima, etnologima, slavistima, a i širem krugu čitalaca koje zanimaju problemi narodne epike, nov prilog komparativnom proučavanju slavenskog epskog narodnog stvaralaštva.

Ante Nazor

SVETOZAR MATIĆ, NOVI OGLEDI O NAŠEM NARODNOM EPU, Matica srpska, Novi Sad 1972, 335 str.

Godine 1964. objelodanio je Svetozar Matić neke svoje do tada pisane članke u knjizi *Naš narodni ep i naš stih* (vidi prikaz u »Narodnoj umjetnosti« 4, 1966, str. 258—263). Evo, osam godina kasnije izlazi mu nova knjiga, kod istog izdavača i u istoj opremi, u kojoj su također sakupljeni članci što ih je prije objavljivao u časopisima: u »Zborniku MS za književnost i jezik« (32 članka) i u »Letopisu MS« (2 članka), u razdoblju od godine 1962. do godine 1971.

Prvu je Matićevu knjigu stručna kritika ili popratila šutnjom ili većim dijelom primila negativno, čak i vrlo negativno, a poneke njegove zaključke ironično, pa i s podsmijehom. Članci sakupljeni u drugoj knjizi koncentrirani su na isti predmet kao i oni u knjizi *Naš narodni ep i naš stih*, istoga su ili sličnoga karaktera (što se nazire i iz naslova), metodologija je također ista, pa se može očekivati da ni ova knjiga neće ništa bolje proći.

Novi ogledi o našem narodnom epu svojim primarnim sadržajem nastavak su tekstološke analize nekih pjesama Vukove zbirke, započete u knjizi *Naš narodni ep i naš stih*. Knjiga se sastoji od pet poglavlja. Prvo poglavlje, kojemu je naslov *Prilozi kritici Vukovih tekstova*, čine ovi članci: *Uvod*; *Počeci Vukovog skupljanja pesama*; *Prilozi o Vukovoj redakciji narodnih pesama*, (u koji su ušli naslovi: 1. *Čija je »Ženidba kralja Vukašina«*, 2. *Vukova redakcija tuđih zapisa*, 3. *Redakcija »Komada od različitijeh kosovskih pjesama«*, 4. *Da razbijem tabor na Mišaru*); *Predgovor drugoj »Pjesnarici«*; *»Dioba Jakšića«*; *Zadužbine Nemanjića u epskom pevanju*; *Vukov »Račun od pesama«*; *Svedočanstva »Rječnika« od 1818. godine*; *Vuk u Beogradu 1816. godine*.

S prvim poglavljem u najužoj je vezi drugi dio knjige, *O nekim Vukovim pjevačima*, i zapravo ova dva poglavlja čine jedinstvenu cjelinu i glavnu okosnicu Matićeva znanstvenoga interesiranja. U drugom poglavlju riječ je o ovim Vukovim pjevačima, odnosno pjesmama: Podrugović, članci — 1. *Poreklo pesme »Marko Kraljević i Vuča đeneral«*, 2. *Poreklo pesme »Marko Kraljević poznaje očinu sablju«*, 3. *Povodom monografije dr V. Nedića o Podrugoviću u »Kovčežiću«*, III; Živana, članci — 1. *Putovanje slepe Živane u Bugarsku*, 2. *»Mlav-planina«*, 3. *Mlav-planino, krvava krajino!* 4. *»Kula na Žegari«*; Jeca, članak — *Čija je pjesma »Marko Kraljević i Mina od Kostura«*; Milija, članak — *Evropski dani »Banovića Strahinje«*; Marko Nemanjić, serdar Jovan Mičić i drugi nepoznati, članak — *Odlomci o epskom pjevanju u užičkom kraju*.

Upravo s ova dva poglavlja knjiga *Novi ogleđi o našem narodnom epu* eventualno može znanosti o usmenoj književnosti biti značajna (s dodatkom obaju naslova iz zadnjega, petoga poglavlja). A velik broj njezinih nedostataka ravnomjerno je rasprostranjen po svim dijelovima i stranicama, osim možda opet petoga poglavlja i tek donekle četvrtoga.

Matiću treba, prvenstveno, odati priznanje što se bavi tekstološkim problemima, što znači da se uhvatio ukoštac s građom koju rijetko tko proučava. A koliko je to važno i mučno pitanje, ozbiljnom znanstvenom radniku nije potrebno ni predstavljati. U ovom značajnom poslu Matiću je poseban plus što je za predmet svoje analize uzeo Vukovu zbirku pjesama. Zbog dvaju razloga: što se Vuk smatra kamenom temeljcom u historiografiji usmene književnosti i što se njegovo djelo smatra nepovredivim a on sam gotovo nepogrešivim. A ipak smo imali pravo posumnjati da nije tako, što se tu i tamo povremeno i činilo, ali ponajčešće vrlo olako i neargumentirano. Kažem: osobito je korisno što je Matić temeljito pokrenuo problem, ne zbog bilo kojih razloga, nego, vjerujemo, zbog znanstvenih, i što ga je počeo sustavno rješavati. Ipak je znanost Vuku odviše slijepo vjerovala.

Koju osnovnu postavku Matić dokazuje? Matić tvrdi da su Vukova mijenjanja zapisanih pjesama, a mijenjanja je bilo dosta, osobito u početku Vukova sakupljačkog i redaktorskog rada, u najužoj vezi s Vukovom borbom za uvođenje narodnoga jezika u srpsku književnost. Borbom za narodni jezik odredivi su, i samo se tako mogu protumačiti nepoželjni Vukovi postupci s epskim pjesmama. A Vuk je htio hercegovački govor uvesti u književnost, pa je zbog toga i nastojao dati što veće značenje upravo hercegovačkoj ijekavštini. Vuk je nastojao, tvrdi Matić, snijemske pjesme, ekavske, što više potisnuti pred hercegovačkima, »da ih koliko je moguće sakrije« i od čitatelja, i od Kopitara i od Grimma. A da bi to postigao, Vuk je ekavske snijemske pjesme ijekavizirao pripisujući ih hercegovačkim pjevačima, dakle ijekavcima. Vuk je na taj način htio afirmirati hercegovačku teoriju o postanku epskih pjesama. Svrha je Matićeve knjige: kritikom Vukovih tekstova otkriti metode kojima je Vuk zatajivao srijemsko epsko pjevanje u korist hercegovačkoga, i izdvojiti one naslove u kojima je takav Vukov zahvat prisutan.

U svojoj kritici tekstova Vukove zbirke autor se služio ne samo pjesmama nego i raznim Vukovim izjavama o njima i o njegovim postupcima s pjesmama, a osobitu građu za to pružile su mu mnoge Vukove primjedbe ponad tekstova, koje su se odnosile na pojedina objašnjenja vezana za pojedinih u pjesmi, zatim Vukove primjedbe o pjesmama i pjevačima u oba izdanja

Rječnika i, dakako, ponajviše predgovori pojedinim knjigama pjesama. U dokazivanju svoje teze Matić se uvelike služi i lingvističkom, i historijskom i geografskom metodom.

Ovaj se osvrt ne želi posve povesti za kritikom što ju je u nekim recenzijama doživjela Matićeva knjiga *Naš narodni ep i naš stih* i pod svaku cijenu tražiti negativnosti knjige. Osobito nećemo ironizirati ili je podvrgnuti podsmijehu. Dapače, upravo ćemo Matića podržati — makar i uvjetno, jer očekujemo da će njegov interes za analizu Vukova djelovanja biti širi i potpuniji i da će izbjeći neke uskogrudnosti koje su se očitovale ovdje, i tek tada bismo eventualno mogli pouzdano ocijeniti potpunu korisnost ove interpretacije Vukova rada. Dakle, Matića ćemo podržati upravo u onome u čemu mu je dio kritike bio najmanje sklon. Stoga kažemo da se Matić prihvatio neobično korisna posla, da je pokušao učiniti ono što su drugi izbjegavali i da je nastojao naći istinu u predmetu za koji su drugi držali da je istina nađena, provjerena, sigurno utvrđena, pa stoga i konačna, ili pak za što su mnogi pretpostavljali da nije istina ono što se istinom smatra, ali su je istinom iskazivali i kao takvu je na sva usta promicali jer im je to odgovaralo za izvanznanstvene svrhe (osobito društvene). Matića treba podržati baš na tom planu budući da mu je kritika izrekla negativan sud prvenstveno zbog toga što navodno ruši jedan kult: njima je do kulta a ne do istine, što već samo po sebi pokazuje da bi mogli ne biti u pravu. Uostalom, zašto se kult i ne bi rušio, bar onim dijelom kojim je umjetno stvaran? Doduše, i antikult može reafirmirati kult u novoj kvaliteti, ali s istim ciljem, pa smo stoga i rekli da Matića uvjetno podržavamo u njegovu poslu. A oprezni smo ne tek tako, već što nas autor na više mjesta navodi na takav stav.

Ipak smo uvjereni da je Matić benevolentno ocijenio kako je već krajnje vrijeme da se o Vuku napokon počne govoriti s manje obzira, što prije to bolje za samu znanost o usmenoj književnosti. Ako se takva veličina kao što je Vuk smatra nepogrešivom, na zablude će se nadograđivati nove zablude i predodžba o našem usmenom stvaralaštvu bit će drugačija od predodžbe kakva bi inače trebala biti. Vukova nepovredivost već je dala dosta negativnih rezultata i jezikoslovcima i proučavateljima književnosti, i Hrvatima i Srbima. Ako to i dalje potraje, negativne posljedice bit će i još veće. Matić je pokrenuo razgovor samo o jednom dijelu Vukova nekorektnoga postupanja. Podrobna analiza vjerojatno bi ih otkrila puno više, a Vuk ih je činio ili iz neznanja ili namjerno. Pretpostavlja se, ili je pak utvrđeno, da Vuk nije samo ijekavizirao narodne umotvorine, nego da je radio i druge, pa i teže falsifikate. Otkrivanjem takvih mjesta i ukazivanjem na njih možda će Vukova slava donekle i privremeno potamnjeti, ali je Vuk i odviše značajan da bi ga to moglo bitno umanjiti. A prešućivanjem takvih mjesta usmena književnost mnogo gubi. U suprotnom, znanost mnogo više dobiva negoli Vuk gubi. Matić kaže u *Predgovoru*: »Istina je samo to da je u našoj sirotinji i zaostalosti, put kojim smo pošli u proučavanju Vuka i njegove zbinke u velikoj meri neprokrčen i nov, ali je i krajnje vreme bilo da se činjenice počnu uzimati onakve kakve jesu i da se Vukov rad na skupljanju i objavljivanju pesama, kao i same pesme, stave pod svetlost istine i naučnog proučavanja. Takvim proučavanjem neće se smanjiti književnoistorijski značaj našeg narodnog epa i estetska vrednost njegovog, niti veliki historijski značaj Vukovog rada na zapisivanju tog epa. Naprotiv, Vukova lična vrednost u tom radu po našem proučavanju i našoj oceni postaje još veća.«

Ali bez obzira na to, sve to i nije bitno, znanstvenikovo je otkriti istinu, odgovarala mu ili ne.

Prava je šteta što Matić, dajući nove poglede o narodnom epu nastalom na hrvatskom i srpskom jezičnom području i baveći se tako ozbiljnim poslom kakav je tekstologija, nije u analizi očitovao više sustavnosti, temeljitosti, egzaktnosti i što nije konzultirao znanstvene rezultate drugih proučavatelja, osobito novijih. Često nam se Matićevi argumenti, gdje možda i ima pravo, pokazuju neuvjerljivima a još češće nedovoljnima, pa i samovoljnima. Osobito se poneki lingvistički, historijski ili geografski pojam osjeća nedovoljnim za zaključak. Autor je svjestan značenja svoga posla, ali je samouvjeren i odviše drži do svoje snijemske teorije, pa prebrzo žuri zaključku. Još građu nije izabrao, još ni argumente nije skupio, a kamoli da bi ih dobro postavio — a već donosi zaključak. Neki lingvistički, historijski ili geografski podaci, koji su najčešće pojedinačni, mogli bi eventualno podržati dokaz, ali ne i biti dokazom. Kod Matića je upravo obrnuto.

U knjizi je dosta ponavljanja, pa čak i doslovnih. Što je rekao u jednom članku, kaže i u drugom, i trećem. Za članke objavljivane po časopisima u višegodišnjem razdoblju to se i dade razumjeti, ali u knjizi smeta. Matić se puno ne služi literaturom. Kao i kod argumenata, tako i u literaturi posegne samo za onom koja bi mu mogla odgovarati.

Za zaključak: Matić je započeo odličan posao, ali ga je krajnje loše obavio.

Negativnosti što smo ih spomenuli odnose se i na treće poglavlje *Ogledi iz istorije našeg narodnog epa*. I ovdje nailazimo na mnoštvo samovoljnih zaključaka, osobito u člancima u kojima raspravlja o bugaršćicama, *Erlangenskom rukopisu* i o uzrocima popularnosti Marka Kraljevića, gdje je navlastito došao do izražaja promašaj historijskog pristupa.

U četvrtom poglavlju su *Polemike i kritike*, u kojima Matić odgovara na Banaševiću negativnu kritiku napisanu u povodu knjige *Naš narodni ep i naš stih*. Matić nam se predstavlja kao dobar polemičar. U ovome dijelu su i dva prikaza: *Prikaz članka N. Ljubinkovića o kosovskim pesmama, Još jednom o »Prvoj pjesnarici« (Vukove »Pjesnarice« u »Prosvetinom« izdanju)*.

Knjiga *Novi ogledi o našem narodnom epu* završava člancima: *Stih Nikole Borojevića, Dva priloga o Ljubomiru Nenadoviću* (I. Uloga Nenadovićeve u stvaranju književnog jezika, II. Folklorni zapisi Lj. Nenadovića). I oni su u knjizi nesumnjivo najbolji.

Josip Kekez

SLOVENSKE LJUDSKE PESMI, Prva knjiga, Pripovedne pesmi 1, Uredili ZMAGA KUMER, MILKO MATIČETOV, BORIS MERHAR, VALENS VODUŠEK, Slovenska matica, Ljubljana 1970, 440 str.

Prva knjiga *Slovenskih narodnih pjesama* tek je jedan dio projekta što ga Slovenska matica kani ostvariti. Projekt obuhvaća kritičko izdanje tekstova i melodija svih poznatih slovenskih narodnih pjesama. Dakle: zamisao je pozamašna, znanosti i sredini u kojoj se pojavljuje višestruko značajna, a drugim narodima bar primjerna.